

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента

Руденка Сергія Валентиновича

на дисертаційну роботу **Усової Марини Олексіївни**

«Управління ризикостійкістю підприємств роздрібно́ї торгівлі»,

виконану для здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

**Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами,
планами, темами**

Роздрібна торгівля, як один із основних сегментів економіки, відіграє ключову роль у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності національної економіки, особливо в умовах невизначеності, спричиненої політичними та економічними факторами. Високий рівень ризикостійкості підприємств роздрібно́ї торгівлі є важливим елементом у гарантуванні стабільного розвитку країни, а також умовою для забезпечення її економічної безпеки. Військові дії в Україні створюють додаткові виклики для підприємств роздрібно́ї торгівлі, змушуючи їх швидко адаптуватися до нових умов, трансформувати бізнес-моделі та шукати інноваційні підходи для збереження та розвитку своєї діяльності. Ефективне управління ризиками стає основним інструментом для забезпечення стійкості та виживання підприємств у таких складних умовах. З огляду на викладене вище, питання управління ризикостійкістю підприємств роздрібно́ї торгівлі набувають особливого значення. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність комплексної економічної оцінки ризиків, розробки та впровадження нових методів та підходів до управління ними, які б враховували сучасні виклики та загрози, а також сприяли підвищенню адаптивності та стійкості підприємств роздрібно́ї торгівлі. Це і зумовлює актуальність та своєчасність дослідження Усової Марини Олексіївни на тему «Управління ризикостійкістю підприємств роздрібно́ї торгівлі».

Важливість представленої дисертаційної роботи посилюється також тим, що її виконано відповідно до плану наукових досліджень Державного біотехнологічного університету, зокрема обраний напрям досліджень пов'язаний із бюджетною науково-дослідною темою кафедри економіки та бізнесу «Управління адаптаційним потенціалом підприємства» (номер державної реєстрації 0120U104991).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Усової Марини Олексіївни ґрунтуються на використанні широкої інформаційної бази. Обсяг опрацьованої наукової літератури, зібраний фактичний матеріал та власні напрацювання автора дозволили логічно викласти матеріал та зробити конкретні пропозиції.

Прикладний характер дослідження підсилюється тим, що теоретико-методологічні положення доведено до рівня конкретних висновків та пропозицій, можливих для впровадження в науку і практику з метою підвищення ефективності управління ризикостійкістю підприємств роздрібною торгівлі. Деякі з них можуть бути використані на рівні суб'єктів господарювання та в організації навчального процесу.

Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджується детальним викладом змісту запропонованих методичних положень, логікою використання ґрунтового математичного апарату та адекватним характером прикладних розрахунків.

Сформульовані основні положення та висновки здобувача є достатньо обґрунтованими, в першу чергу, це стосується елементів наукової новизни, належний рівень оцінки яких забезпечується: побудовою чіткої логічної структури роботи через адекватну постановку і вирішення завдань дослідження; використання системного підходу до об'єкту та предмету дослідження, а також застосування достатньої кількості загальних і спеціальних методів наукових досліджень із врахуванням і глибоким розумінням сутності об'єкту дослідження, опрацюванням належної кількості спеціальної наукової літератури, зокрема, праць провідних вітчизняних та зарубіжних вчених щодо

даної проблематики, публікацій у фахових виданнях, результатів тематичних, аналітичних досліджень вчених-економістів.

Таким чином, очевидно, що структура роботи – логічна і завершена. Зміст дисертаційної роботи, який, безперечно, відповідає назві теми та предметно-об'єктній сфері дослідження, засвідчує його завершеність. Через усі розділи простежується послідовність розв'язання важливого науково-практичного завдання, що пов'язане з обґрунтуванням теоретичних і методичних положень, розробкою науково-практичних рекомендацій щодо управління ризикостійкістю підприємств роздрібною торгівлі.

Основні результати дослідження, їх наукова новизна

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії та науковими працями Усової Марини Олексіївни дозволяє визначити основні положення, які характеризуються науковою новизною. Автором дисертаційної роботи отримані такі наукові результати:

- удосконалено концептуальний підхід щодо управління ризикостійкістю підприємства роздрібною торгівлі шляхом уточнення ідентифікації та логіко-структурного зв'язку парадигмальних засад, цілей, завдань, принципів та функцій управління ризиками в процесі розробки та імплементації процедур прийняття та реалізації стратегічних рішень в ризик-менеджменті в умовах невизначеності або часткової визначеності;

- удосконалено науково-методичний підхід до оцінки внутрішніх ризиків підприємств роздрібною торгівлі, який ґрунтується на системі багатокритеріальних оцінок групи внутрішніх ризиків (інформаційних, ресурсних, організаційних, товарних, цінових, збутових, логістичних, комунікаційних, кадрових) та дозволяє визначити стратегічні напрями управління ними з урахуванням змін внутрішнього середовища підприємства роздрібною торгівлі;

- удосконалено науково-методичний підхід до інтегральної оцінки рівня ризикостійкості підприємств роздрібною торгівлі, який, на відміну від існуючих, передбачає розрахунок інтегрального показника ризикостійкості підприємства

роздрібної торгівлі, сформованого на основі комплексних оцінок зовнішніх та внутрішніх ризиків, інтерпретація якого дозволяє забезпечити своєчасну реакцію підприємства роздрібної торгівлі на ризикові ситуації в умовах дефіциту часу для прийняття управлінських рішень;

- набула подальшого розвитку класифікація ризиків підприємств роздрібної торгівлі на основі систематизації основних критеріальних ознак і введення додаткової, а саме ознаки за сферами впливу (відповідно до якої ризики поділяються на інформаційні, кадрові, організаційні, комунікаційні, ресурсні, збутові, логістичні, цінові, товарні), що є підґрунтям для комплексної оцінки зовнішніх та внутрішніх ризиків та формування стратегії управління ризикостійкістю суб'єктів підприємництва у сфері торгівлі;

- набув подальшого розвитку науково-методичний підхід до оцінки впливу зовнішніх ризиків на діяльність підприємств роздрібної торгівлі, який, на відміну від існуючих, заснований на методі латентно-структурного аналізу, інтегрує локальні комплексні оцінки ризиків макросередовища та мікросередовища та дозволяє визначити силу впливу зовнішніх ризиків, що сприяє нівелюванню наслідків настання ризикових подій;

- набула подальшого розвитку інтегрована функціональна модель інформаційно-аналітичної підтримки прийняття рішень з управління ризикостійкістю підприємства роздрібної торгівлі, яка, на відміну від існуючих, забезпечує поетапну логічну реалізацію основних етапів процесу управління ризиками підприємства роздрібної торгівлі (ідентифікація, діагностика, регулювання) на основі використання альтернативних програмних продуктів, систем цифрової аналітики та інформаційних платформ взаємодії у цифровому середовищі;

- набула подальшого розвитку структурно-логічна модель стратегічного управління ризикостійкістю підприємства роздрібної торгівлі, яка, на відміну від існуючих розробок, передбачає врахування рівня ризикостійкості, рівня зрілості системи управління ризикостійкістю та рівня розвитку компетенцій ризик-менеджерів, та дозволяє на основі порівняння можливих стратегічних альтернатив визначити оптимальний тип стратегії управління ризикостійкістю,

до яких віднесено стратегію ескалації, а також компенсаційну, імпульсивну та інтегровану стратегії.

Повнота опублікування та достовірність основних положень дисертації

Наукові положення, висновки й рекомендації, що сформульовані в дисертації, є достовірними. Достовірність забезпечено використанням значного обсягу матеріалів офіційної статистики України і підтверджується глибоким аналізом фундаментальних наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених з проблематики управління ризиками підприємств. Робота характеризується комплексним використанням загальнонаукових та спеціальних засобів теоретичного та емпіричного пізнання, використанням системного комплексного підходу.

Представлені в дисертації теоретичні й методичні результати відрізняються глибиною аналізу, коректністю формулювання пропозицій щодо практичного використання, науковою новизною.

Висновки, методичні підходи, а також відповідні елементи наукової новизни з достатньою аргументованістю знайшли відображення в публікаціях автора. За темою дисертації опубліковано 15 наукових праць, з них у наукових фахових виданнях України – 5, у фахових іноземних виданнях – 1, у матеріалах наукових конференцій – 9.

Основні положення дисертації були апробовані на вітчизняних та міжнародних конференціях.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Цінність положень дисертаційної роботи для науки полягає у тому, що вони мають як науково-теоретичний, так й прикладний інтерес, і можуть бути використані у якості основи щодо подальших наукових розробок із досліджуваної проблематики щодо управління ризиками на рівні підприємств та організацій.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, а також загальні висновки, показують, що дисертація Усової Марини Олексіївни спрямована на розробку нового підходу до вирішення важливого наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних положень, розробці науково-практичних рекомендацій щодо управління ризикостійкістю підприємств роздрібною торгівлі.

Основні результати дослідження мають практичне спрямування і можуть бути використані в діяльності підприємств роздрібною торгівлі. Зокрема, організаційно-методичний підхід до формування системи стратегічного управління ризикостійкістю та модель інформаційної системи управління ризиками для підприємств впроваджено в діяльність ТОВ «Сократ» (акт від 24.03.2024 р.), також окремі положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес на кафедрі економіки та бізнесу Державного біотехнологічного університету під час підготовки методичного забезпечення дисципліни «Господарські рішення та оцінювання ризиків» (акт від 26.02.2024 р.).

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Усової Марини Олексіївни містить анотацію, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності відповідно до поставлених завдань. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей та результатів без оформлення належного цитування. Таким чином, вважаємо, що у дисертаційному

дослідженні Усової Марини Олексіївни відсутнє порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

В цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних результатів дисертації, слід звернути увагу на деякі дискусійні положення і окремі недоліки, серед яких вважаємо за необхідне відмітити такі:

1. В межах вирішення завдання щодо удосконалення концептуального підходу до управління ризикостійкістю автором запропонована когнітивна компонентна модель комплексної діагностики системи управління ризикостійкістю підприємства роздрібної торгівлі (стор. 77, рис. 1.16). На наш погляд, слід було б додатково охарактеризувати перелік чинників внутрішнього середовища підприємств роздрібної торгівлі, що створюють можливість здійснювати протидію негативному впливу викликів та загроз.

2. У підрозділі 1.2. автором роботи запропонована інтегрована модель інформаційної системи управління ризиками підприємства роздрібної торгівлі (стор. 61, рис. 1.12). Потребує деталізації система показників та критерії оцінки рівня якості інформаційного забезпечення системи управління ризиками.

3. У підрозділі 2.1 наведено результати аналітичної оцінки тенденцій розвитку роздрібних підприємств України за період 2021-2023 рр. Аналіз обмежено даними в цілому по країні, що унеможливує розуміння тенденцій розвитку сфери роздрібної торгівлі по регіонам, зокрема Харківської області. Приймаючи до уваги також той факт, що Харківську область визнано одним з найбільш постраждалих від війни регіонів країни, доречним було би відобразити у даному підрозділі тактичні заходи реагування на ризикоутворюючі чинники воєнного періоду.

4. Для формування висновків стосовно рівня внутрішніх ризиків підприємства роздрібної торгівлі розроблено шкалу градації значень інтегрованого коефіцієнта (стор. 115, табл. 2.9). Вважаємо, що робота тільки б виграла, якщо б здобувачем було більш детально охарактеризовано рівні впливу ризиків (катастрофічний, критичний, високий, середній та допустимий).

5. При обґрунтуванні сучасної моделі стратегічного управління ризикостійкістю підприємств роздрібною торгівлі (стор. 133-151) дисертант слушно розглядає взаємозв'язок ризиків, процесів, ресурсів та компетенцій (стор. 149, рис. 3.6). Втім, на наш погляд, бажано було б було додатково оцінити ресурсозабезпеченість стратегій ризикостійкості підприємств роздрібною торгівлі.

6. У дисертаційній роботі запропоновано методичний підхід до оцінки рівня зрілості системи управління ризикостійкістю підприємств роздрібною торгівлі (стор. 171-173). Система інтегрує п'ять підсистем, а її елементи (забезпечення, стратегічного планування, ідентифікації та аналізу ризиків, регулювання впливу ризиків на підприємницьку діяльність та контроль недопущення ризикової ситуації) взаємопов'язані. На нашу думку, вимагають додаткового теоретичного обґрунтування ключові сфери діяльності, які є найбільш чутливими до ризику з урахуванням галузевої специфіки підприємств роздрібною торгівлі.

Варто відзначити, що викладені зауваження мають переважно дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку наукових положень дисертації. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю окреслених у дисертації питань.

Загальний висновок

Дисертація Усової Марини Олексіївни на тему «Управління ризикостійкістю підприємств роздрібною торгівлі» виконана на достатньо високому рівні, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, містить теоретичні положення, методичні підходи й практичні рекомендації, які в сукупності дають змогу запропонувати новий підхід до вирішення наукового завдання щодо управління ризикостійкістю підприємств роздрібною торгівлі.

Наукові статі та інші публікації Усової Марини Олексіївни відображають положення отриманої дисертантом наукової новизни. З наукових праць у співавторстві використано лише ті ідеї та положення, які є особистим здобутком дисертанта. Основні результати дослідження доповідались та

схвалені під час науково-практичних конференцій різного рівня та впроваджені в практичну діяльність підприємств та закладів вищої освіти.

У дисертаційному дослідженні Усової Марини Олексіївни відсутні порушення академічної доброчесності.

Дисертація Усової Марини Олексіївни за змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка», за якістю теоретичних і методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Обрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи виконано; результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність.

Отже, дисертація на тему: **«Управління ризикостійкістю підприємств роздрібної торгівлі»** відповідає вимогам наказу Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор **Усова Марина Олексіївна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державного біотехнологічного університету

Сергій РУДЕНКО

Підпис Турченко С.
ЗАСВІДЧУЮ
керівник відділу діловодства ДБТУ
Турченко С.